

МЕТОДИЧНА РОБОТА ВЧИТЕЛЯ–ЛОГОПЕДА В АСПЕКТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються зміст і напрямки методичної роботи вчителя-логопеда в аспекті інклюзивної освіти.

Ключові слова: вчитель-логопед, інклюзивне навчання, методична робота, діти-логопати.

В статті освещаются содержание и направление, методической работы учителя-логопеда в аспекте инклюзивного образования.

Ключевые слова: учитель-логопед, инклюзивное обучение, методическая работа, дети-логопаты.

Сучасний стан корекційної освіти характеризується певними змінами і реформами. Зокрема, удосконалюється зміст освіти, впроваджуються нові форми розвитку дітей із мовленнєвими порушеннями, розробляються нові психолого-педагогічні засоби корекції й компенсації недоліків фонетико-фонематичних, граматичних процесів, властиві дітям даної категорії. Важливого значення набуває питання щодо визначення осіб із мовленнєвими недоліками як рівноправних, які навчаються серед своїх однолітків.

Спеціальна педагогічна наука та логопедична практика свідчать про збільшення кількості дітей з вадами мовлення, чимало з яких мають психоневрологічні, соматичні проблеми, схильність до девіантної поведінки або комбіновані порушення розвитку. Мова іде про дітей, які мають як не різко так і явно виражену неврологічну симптоматику, зокрема, діти із заїканням; дизартрики; ринолаліки; діти що мають порушення рухо-моторної сфери: загальної, дрібної, артикуляційної моторики; недостатність вищих психічних функцій – уваги, пам'яті, сприймання. Відповідно у таких дітей спостерігається не лише низький рівень розвитку усного мовлення, і як наслідок – серйозні ускладнення в оволодінні письмом та читанням – дисграфія, дислексія. Діти-логопати мають труднощі оволодіння навчальною лексикою, зокрема, щодо розуміння та використання термінів, визначень нових понять. Всі ці ускладнення суттєво знижують якість та можливість засвоєння шкільної програми, сприяють формуванню у дітей

негативного ставлення до навчання та стійкого стресового стану, що перешкоджає процесу соціальної адаптації та гармонійного розвитку.

Всі вищезначені проблеми свідчать про актуальність і необхідність логопедичної служби як складової комплексного психолого-педагогічного супроводу в інклюзивному навчанні загальноосвітньої школи, орієнтованій на системне навчання, виховання, соціалізацію школярів та підтримку їхнього здоров'я.

Вивчення, корекція і навчання таких дітей потребує від учителя-логопеда мультидисциплінарного підходу, різнобічної ґрунтовної підготовки з медичних, психологічних і спеціальних педагогічних наук. Обов'язковими для вчителя-логопеда є гуманістичні цінності: повага до дитячої особистості; уявлення про дитину як про саме цінне; само розвиваючий об'єкт ноосфери; осмислення своєї ролі наставника і організатора, що забезпечує процес навчання дітей-логопатів.

Щоб ефективно впливати на загальний розвиток дітей-логопатів, стимулюючи, виправляючи й пом'якшуючи мовленнєві порушення, необхідно створювати особливі умови для навчання і виховання, за яких враховувати як "слабкі", так і "сильні" сторони особистості дитини. Кожен вид мовленнєвих порушень потребує специфічних умов організації логопедичної роботи з дітьми-логопатами для реалізації корекційно-розвивальних цілей у навчальному процесі.

Інклюзивне навчання – спільне навчання усіх дітей, незалежно від їхніх інтелектуальних, емоційних, соціальних, фізичних, мовленнєвих чи інших особливостей. Школа з інклюзивними формами навчання забезпечує: безбар'єрне фізичне середовище; адаптує навчальні програми та плани, методи та форми навчання; залучає батьків до співпраці; співпрацює з фахівцями відповідно до різних освітніх потреб дітей; створює позитивну атмосферу у шкільному середовищі [1].

Толерантне ставлення до дітей з різними психофізичними особливостями, має ґрунтуватися на принципах виваженої педагогіки. Відмінності між людьми є природнім явищем і навчання слід адаптовувати до потреб кожної дитини.

Інклюзивне навчання забезпечує сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі дітей з особливими потребами; для їхньої ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не лише педагогів, персоналу навчального закладу, а й учнів-однолітків, батьків.

Однією з умов інклюзивної освіти є цілісний комплексний підхід до супроводу дитини і відповідно взаємодія нормативної, науково-дослідної, практичної бази. Ця умова вимагає залучення в інклюзивну освіту ефективних учасників із кожної згаданої галузі. Якість комплексного підходу може суттєво підвищитись за умови розумного координування суспільно-державного партнерства:

- технічне, дидактичне забезпечення логопедичного кабінету;

- проектування інноваційних технологій логопедичного впливу;
- залучення ексклюзивних авторських методик у загальну систему корекційно-педагогічної роботи;
- диференційовано-організоване підвищення кваліфікації вчителів-логопедів для реалізації інклюзивного навчання;
- створення нових корекційних програм;
- реалізація методичних рекомендацій.

Змістовний та організаційний компонент цього комплексу повинен знайти роз'яснення у ході спеціально-організованих семінарів, курсів підвищення кваліфікації.

Учитель-логопед має бути у курсі актуальних досягнень логопедії, зобов'язаний застосовувати сучасні, науково-обґрунтовані методи. Логопед повинен знати і враховувати межі власної компетентності, він не може вирішувати задачі, які знаходяться у компетентності фахівців інших спеціальностей.

Професійна компетентність вчителя-логопеда як форма виконання ним своєї педагогічної діяльності та його особистісні якості мають значний вплив на рівень соціалізації дитини та якісні показники її здоров'я.

У цьому контексті центральним завданням модернізації освіти постає підготовка вчителів-логопедів до вирішення зазначеної проблеми, підвищення їхньої професійної компетентності.

Вчитель-логопед зобов'язаний надавати необхідну і можливу допомогу, враховуючи індивідуальність і конкретність обставини. Він має усвідомити, що навчання дітей-логопатів за однією методикою малоефективне. Важливо пам'ятати, що кожна дитина унікальна, кожному учневі властива певна швидкість засвоєння артикуляційних вправ, положення язика, навичок і вмінь, у кожного свої особливості мовленнєвого та інтелектуального розвитку. Кожен із дітей з вадами мовлення має свій стиль навчання, свої сильні та слабкі сторони. Щоб задовольнити всі потреби дітей-логопатів, необхідно добре знати особливості їхнього розвитку, розуміти, що вони можуть промовити самостійно, а у чому їм необхідна допомога. Щоб забезпечити успішне навчання дітей з вадами мовлення, потрібно застосовувати широкий спектр педагогічних підходів [2].

Успішне здійснення корекційної роботи залежить від співпраці вчителя-логопеда з вчителями початкових класів.

Однією із важливих умов інклюзивного навчання є вироблення єдиних вимог до учнів з мовленнєвими вадами зі сторони вчителя та логопеда. Вчитель-логопед має докласти максимум зусиль, щоб переконати педагога у необхідності уважно і обережно оцінювати роботу дітей-логопатів. Річ у тім, що діти при всьому своєму бажанні і старанні не в змозі виконати завдання, особливо письмові, у

відповідності до норм. Важливо довести до відома учителя початкових класів, що на логопедичних заняттях, логопед специфічно оцінює роботу дітей з вадами мовлення. Оцінка ставиться за психолого-педагогічними параметрами, а саме: за уважність на протязі всього заняття, активність, бажання працювати і кількість самостійно знайдених і виправлених, а не допущених ним помилок. Тому дуже важливо переконати вчителя у тому, що створення сприятливої психологічної атмосфери на уроці, буде запорукою гарної роботи дитини-логопата.

Створення позитивної атмосфери у шкільному середовищі – запорука інклюзивної освіти. Якщо у школі створено доброзичливу, невимушену атмосферу, якщо визначають унікальність кожного учня та підтримують його, це значно підвищує ефективність навчання.

Завдяки спілкуванню з однолітками у дітей з мовленнєвими вадами поліпшується емоційний, моторний та мовленнєвий розвиток. Однокласники відіграють роль взірця, діти-логопати намагаються їх наслідувати, вони налагоджують дружні стосунки, беруть участь у святах, іграх, у громадському житті класу, школи.

Сучасна освітня філософія, зорієнтована на особистість дитини, ґрунтується на тому положенні, що батьки є її першими вчителями, батьки мають працювати у тісному контакті з педагогами. Вчитель-логопед доводить до їх відома, що обов'язково потрібно закріплювати вивчений матеріал. Якщо не закріплюється потрібний матеріал – не буде ефективності роботи, значно збільшиться період корекційної роботи. Батьки мають знати, що діти-логопати, як правило, з великими труднощами освоюють техніку читання, тому доцільно спочатку дорослому прочитати текст, задати декілька запитань про прочитане і тільки після цього дати дитині самостійно прочитати текст. При цьому, корисно дати у руку невеличку вказівку, щоб вона нею водила по тексту. Такий прийом дозволить значно знизити напруженість, яку відчуває дитина при читання незнайомого тексту.

Інклюзивна освіта у процесі свого застосування має певні труднощі в організації дизайну школи, кабінетів; потребує введення у штат школи корекційних педагогів. Проте найбільше перешкод є соціального характеру, які полягають у поширенні різних негативних стереотипів щодо дітей з вадами розвитку; у неготовності чи відмові вчителя, школярів, їхніх батьків прийняти дану форму навчання. Спільне навчання здорових дітей із дітьми-логопатами потребує зміни ставлення суб'єктів освітньої діяльності і суспільства в цілому до цієї проблеми; формування позитивної громадської думки.

Інклюзивна освіта дозволяє реалізувати освітні цілі не лише учням з особливими потребами, але й дітям, які в тій чи іншій мірі виділяються із загальної групи дітей. Інклюзивна освіта передбачає забезпечення потреб для дітей з особливими потребами, які повинні відповідати

сервісу, в тому числі освітній сфері, найбільш сприятливій для них. Цей принцип означає: всі діти повинні бути залучені в освітнє і соціальне життя школи за місцем проживання; задача інклюзивної школи – побудувати систему, яка задовольняє потреби кожної дитини. В інклюзивних школах всі діти, а не тільки з особливими потребами, забезпечуються підтримкою, яка дозволяє їм домагатися успіхів, відчувати безпеку, цінність спільного перебування у колективі. Інклюзивна освіта, більш ніж звичайна загальноосвітня школа спрямована на індивідуальні навчальні. Метою інклюзивної школи є забезпечення всім учням можливості найбільш повноцінного соціального життя, активної участі у колективі, місцевій спільноті, і якомога більшої взаємодії допомоги один одному [3].

Ці цінності свідчать, що всі члени шкільного колективу і суспільства зв'язані між собою, що учні взаємодіють між собою не тільки у процесі навчання, але й розвиваються, навчаються, виховуються, коли приймають спільні рішення, спілкуються між собою.

Інклюзивна освіта змінює роль вчителя, який залучається в різні інтеракції з учнями, більше дізнаючись про кожного з них, а також активно вступає у контакти зі спільнотою поза межами школи.

Отже, інклюзивне навчання – одна з нових, але вже визначених у всьому світі форм навчання, яка забезпечує право кожної дитини навчатися у загальноосвітньому закладі за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов. В основу інклюзивного навчання покладена ідея, яка виключає будь-яку дискримінацію. Навчальний заклад, в якому запроваджене інклюзивне навчання, має бути забезпечений фахівцями і пристосованим для дітей з особливими потребами. Якщо ж дітей з мовленнєвими, фізичними, розумовими вадами перевести у загальноосвітню школу, яка не має відповідних умов, не має відповідно підготовлених фахівців – логопедів, дефектологів, психологів, то розвиток дитини не тільки не покращиться, але й значно погіршиться.

Таким чином, розвиток і перспективи дитини, яка має мовленнєві вади, залежить від позитивної атмосфери у шкільному середовищі, від правильно підібраних корекційних форм навчання. Вчитель-логопед не тільки відкриває їй необмежені можливості спілкування, він є своєрідним провідником маленької людини у багатогранний світ людських стосунків. Подолання мовленнєвих порушень надає дитині впевненості у власних силах, сприяє розвитку її пізнавальних здібностей. Розсуваючи рамки спілкування, як у середовищі однолітків, так і з дорослими, дитина стає емоційною, чуйною. Змінюються її погляди на світ, її ставлення до оточуючих. Вона стає більш відкритою до встановлення контактів з іншими людьми, більш прийнятною до нових знань, відчуває себе повноцінною людиною.

Ефективність роботи вчителя-логопеда залежить від його готовності діяти самостійно і відповідально, у тому числі у обставинах, що швидко змінюються, вчитель-логопед має володіти новими функціями, які вимагають соціально-економічні тенденції інклюзивної освіти. Як показує практика, основний шлях, який суттєво впливає на підвищення майстерності, компетентності і ерудиції – це чітко організована методична робота, що являє собою зв'язну комбіновану систему накопичення практичного досвіду. Вона передбачає вирішення таких питань:

- виробити систему діагностики, визначити інтереси;
- допомогти сформулювати мету;
- надати інформаційну підтримку;
- допомогти вчителю-логопеду у виборі форм реалізації плану підвищення фахової майстерності;
- визначення напрямків подальшого удосконалення фахової компетентності.

Отже, методична робота вчителя-логопеда має враховувати всі новітні тенденції корекційної освіти, однією з яких є інтегроване та інклюзивне навчання. Перспективним напрямком дослідження проблеми може стати пошук змісту і форм підготовки логопеда до роботи в команді психолого-педагогічного супроводу інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Колупаєва Л.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.: Самміт – Книга, 2009. – 272 с.
2. Логопедія. Підручник. За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. – 376 с.
3. Психолого-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребёнка: Пособие для учителя-дефектолога / Под ред. Л.М. Шипицыной. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 528 с.

The article highlights the urgent problems of modern speech therapy, methodical work of teacher-speech in the sense of inclusive education.

Keywords: speech therapist, inclusive education, methodical work, children lohopaty.

Отримано 06. 12.2010 р.